

правового аспектів. Управління охоплює основні елементи виробництва, які впливають на якість продукції: засоби праці, предмети праці, саму працю.

Характерною особливістю сучасних систем управління якістю, які мають на меті задовольнити потреби ринку, є не лише ефективність з технічної й організаційної точок зору. Вони повинні легко піддаватися аналізу, бути недвозначними і зрозумілими, чітко розробленими і прийнятними для споживачів, громадськості і відповідних урядових організацій.

Таке комплексне управління якістю забезпечує конкурентноздатність виробника як на національних, так і на міжнародних ринках. Крім цього, воно дає фірмі підставу для прийняття доцільних, ініціативних і наступальних рішень.

На сучасному ринку переважає попит і на продукцію найвищої якості. Як ніколи великою є конкуренція в царині моделювання, стилю та оформлення продукції. Не менш гостра конкуренція за виробництво і реалізацію продукції вищої якості. У зв'язку з цим підвищується роль методів забезпечення якості, які сприяють проведенню нової політики в області якості та задоволенню постійно зростаючих вимог ринку до якості продукції.

Комплексна система управління якістю продукції — це узгоджена робоча структура, яка діє в фірмі і містить ефективні технічні й управлінські методи, котрі забезпечують найкращім найбільш практичні способи взаємодії людей, машин, а також інформації з метою задоволення вимог споживача, що ставляться до якості продукції, а також економії витрат на якість.

Якість мусить бути запроектована і закладена у виробі. Без дотримання цієї основної вимоги всі заклики до забезпечення якості і проведення найретельніших перевірок будуть безглузді й безрезультатні.

Як головна стратегічна сфера сучасної ділової активності підвищена якість потребує координації заходів. У цьому випадку досягаються економічна вигода і приплив грошових коштів. Висока економічна ефективність систем комплексного управління якістю пояснюється підвищенням, внаслідок їх застосування, рівня задоволеності споживача, зменшенням експлуатаційних збитків, збільшенням ступеня використання наявних ресурсів [6].

Висновки. Отже, питання формування оптимального асортименту підприємства в умовах ринку набуває все більшої актуальності. Сьогодні необхідно враховувати не лише внутрішні обмеження (матеріальні, трудові, фінансові, ресурси), але й фактори зовнішнього середовища (дії конкурентів, споживачів, постачальників). В таких умовах необхідно розробити відповідні критерії та інструменти формування оптимального асортименту, які б дозволили приймати оперативні та вірні рішення стосовно структури та масштабу випуску продукції.

Список літератури

1. Оснач О.Ф. / Промисловий маркетинг / Оснач О.Ф., Пилипчук В.П., Коваленко Л.П. — Київ: Центр учбової літератури, 2009. — 364 с.
2. Проблеми формування оптимального асортименту промислового підприємства / (Електронний ресурс). - Режим доступу: [http:// www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/sre/2011_3/240.pdf](http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/sre/2011_3/240.pdf)
3. Маркетинг / (Чеботар С.І., Ларіна Я.С., Луцій О.П., Шевчик М.Г., Буряк Р.І., Боняр С.М., Рябчик А.В., Прус О.М., Рафальська В.А.). - Навчальний посібник / Київ: Наш час, 2007.- 504 с.
4. Маркетингова товарна політика / (Електронний ресурс) . - Режим доступу: nuwm.rv.ua/pages/goncharov/documents/m0801.doc
5. Управління якістю продукції / (Новицький Н.І., Олексюк В.М., Керівник А.В., Пуровская Є.Е.- М.: Нове знання, 2002. – 367 с.
6. Комплексний підхід до управління якістю продукції / (Електронний ресурс) . - Режим доступу : <http://www.ukrreferat.com/index.php?referat=28273&pg=4>.

УДК 658.16 (477)

Троц Ірина Вікторівна,
аспірант, Хмельницький національний університет

СИСТЕМА РАННЬОГО ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА РЕАГУВАННЯ ЯК СПОСІБ ВИЯВЛЕННЯ ЗАГРОЗИ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА

Розглянуто сутність, місце і роль системи раннього попередження та реагування для забезпечення сталого розвитку підприємства шляхом виявлення кризових умов та недопущення і запобігання його банкрутству.

Ключові слова: *система раннього попередження та реагування, прогнозування банкрутства.*

Вступ. Динамічний розвиток сучасної економіки змушує суб'єктів господарювання весь час пристосовуватись до нових умов діяльності, постійних змін та нововведень. Особливо ускладнюється діяльність та подальше функціонування підприємств в кризових умовах розвитку. Нестабільність більшості підприємств зумовлює необхідність пошуку нових шляхів для запобігання та недопущення їх до банкрутства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Рівень розвитку сучасної економіки, світова економічна криза, низький рівень платоспроможності вітчизняних підприємств активізували ряд досліджень у напрямку пошуку шляхів вирішення проблеми банкрутства підприємств.

На сьогодні існує досить значний науковий доробок відомих вітчизняних та зарубіжних науковців, які висвітлювали у своїх працях теоретичні, практичні та методологічні засади банкрутства підприємств. Серед них найбільш відомими представниками є Е.Альтман, Р.Таффлер, Г.Тішоу, Р.С. Сайфуліна, Г.Г. Кадиков, О.П. Зайцева, О.О. Терещенко та багато інших. Однак наявність невирішених питань зумовлює необхідність пошуку шляхів попередження банкрутства підприємств. Зокрема, недостатньо уваги приділено питанню запровадження та формування на підприємствах системи раннього попередження та реагування як способу виявлення кризових явищ та запобігання банкрутства. Стан вивчення існуючих проблем, ступінь їх вирішення та перспективи розв'язання обумовили вибір теми дослідження та окреслили її мету.

Мета дослідження полягає у розкритті сутності та доведенні необхідності формування та запровадження на підприємстві системи раннього попередження та реагування як одного із способів прогнозування та визначення ймовірності банкрутства підприємства.

Досягнення поставленої мети визначається за допомогою наступних **завдань**:

- дослідити та визначити сутність, місце і роль системи раннього попередження та реагування у діяльності підприємства;
- довести об'єктивну необхідність запровадження системи раннього попередження та реагування на підприємстві для виявлення кризових умов розвитку;
- проаналізувати етапи створення системи раннього попередження та реагування на підприємстві.

Виклад основного матеріалу. Досвід розвитку сучасних підприємств заснований на впровадженні нових, іноді достатньо оригінальних підходів щодо взаємодії з фінансово-економічним середовищем [1, с.27]. Як відзначає Роберт Хіт [6], якщо керівники та менеджери організації бажають уникнути криз та досягти скорочення ризиків, то вони повинні бути готовими до будь-яких кризових ситуацій. Ця готовність досягається за допомогою посилення реакції та відновлювальних систем. Завданням такої підготовки є обмеження загрози, а також поліпшення ситуацій задля більш ефективного функціонування. Ключ до швидкого відновлення та унормування ситуації – це зменшення небезпеки, спричиненої безпосередньо кризами та кризовими наслідками. Швидкі зменшення небезпеки забезпечуються вчасною та адекватно спрямованою реакцією. Один зі способів досягнення такої швидкої реакції – наявність ефективних спостережних та сигнальних систем на місцях. Таким чином, попередження чи сигнальні системи утворюють першу шеренгу захисту, що обмежує небезпеку, коли трапляються кризові ситуації [6, с.114].

О.О. Терещенко [4] також, в свою чергу, підкреслює, що типовою для багатьох підприємств є проблема неефективного управління ризиками (запізніле їх ідентифікування та нейтралізація) та оперативного виявлення і використання додаткових шансів поліпшення діяльності, наслідком чого може бути зменшення потенціалу розвитку та фінансова криза [4].

Система раннього попередження та реагування (СРПП) – це особлива інформаційна система, яка сигналізує керівництву про потенційні ризики, які можуть насуватися на підприємство як із зовнішнього, так і з внутрішнього середовища [2-5; 7]. Ця система спрямована на проведення комплексу заходів для запобігання фінансовій кризі та банкрутству підприємства і є одним з важливих інструментів системи контролінгу. [5; 7, с.130].

С.Л. Благодетелева-Вовк пропонує наступне визначення *СРПП* – це набір взаємопов'язаних, взаємодіючих елементів, які дозволяють вчасно виявити, локалізувати та усунути проблемні аспекти діяльності підприємства [1, с.28].

Доцільність впровадження системи раннього попередження та реагування полягає у вирішенні з її допомогою наступних завдань [3,с.48; 4; 5; 7,с.130]:

- своєчасній ідентифікації чинників, які сигналізують про той чи інший напрям розвитку окремих показників, внутрішніх і зовнішніх параметрів діяльності підприємства;

- швидкої ідентифікації фінансової кризи та виявлення причин, що її зумовлюють;
- вжиття та розробка превентивних і антикризових заходів на підприємстві.

Отже, в цілому можна відзначити, що завданнями системи раннього попередження є: своєчасне виявлення кризи на підприємстві; виявлення можливостей розвитку або додаткових шансів для підприємства; виявлення загрози банкрутства.

Однак, погоджуємося з думкою О.О. Терещенка [3], що першочерговим завданням системи раннього попередження є своєчасне виявлення кризи на підприємстві, тобто ситуації безпосередньої чи непрямой загрози його існуванню [3, с.48].

Згідно з найновішими підходами до побудови системи контролінгу на підприємстві у СРПР інтегруються елементи як стратегічного, так і оперативного контролінгу. Сама ж СРПР повинна логічно вписуватися в систему планування та контролю. Дана система виявляє та аналізує інформацію про приховані обставини, настання яких може призвести до виникнення загрози для підприємства чи до втрати потенційних шансів [2, с.52; 4]. На базі СРПР і будується система управління ризиками, яка включає ідентифікацію ризиків, їх оцінку та нейтралізацію [4].

Прогнозування банкрутства є одним із головних завдань СРПР, значення якого полягає у своєчасній розробці контрзаходів, спрямованих на подолання на підприємстві негативних тенденцій. Зміст прогнозування визначає передбачення та оцінювання можливих негативних сценаріїв діяльності підприємства, які можуть призвести до його неплатоспроможності і втрати ліквідності.

Оскільки прогнозування здійснюється попередньо на основі тих чи інших показників діяльності підприємства, то його основною перевагою у даному випадку є можливість корегування та зміни прогнозу за рахунок зміни прогностичних даних. Це є дуже важливим моментом, так як саме прогнозування надає можливість попередити заздалегідь кризовий стан підприємства та одразу вжити на етапі виявлення кризових ознак негайних контрзаходів, які у свою чергу є найбільш ефективними та дієвими саме під час загрози кризи, а не після її настання.

Одним із найважливіших інструментів системи раннього попередження банкрутства підприємств та методом його прогнозування є дискримінантний аналіз, зміст якого полягає в тому, що за допомогою математично-статистичних методів будується функція та обчислюється інтегральний показник, на підставі якого з достатньою ймовірністю можна передбачити банкрутство суб'єкта господарювання [2, с.52; 3, с.50; 5; 7, с.130].

Розрізняють дві підсистеми СРПР: 1) систему, зорієнтовану на внутрішні параметри діяльності підприємства (спрямована на ідентифікацію ризиків та можливостей розвитку, які криються на підприємстві, задля цього будується система управління ризиками, яка включає їх ідентифікацію, оцінку та нейтралізацію); 2) систему, зорієнтовану на зовнішнє середовище (прогнозування загроз з боку держави, контрагентів, конкурентів тощо (прикладом застосування цієї підсистеми СРПР є проведення установами банків аналізу підприємств з метою оцінки їх кредитоспроможності) [2-5].

Процес створення системи раннього попередження складається з таких етапів:

- визначення сфер спостереження;
- визначення індикаторів раннього попередження, які можуть вказувати на розвиток того чи іншого негативного процесу;
- визначення цільових показників та інтервалів їх зміни стосовно кожного індикатора;
- формування завдань для центрів обробки інформації (розробка висновків щодо впливу тієї чи іншої інформації на діяльність підприємства);
- формування інформаційних каналів: забезпечення інформаційного зв'язку між джерелами інформації та системою раннього реагування, між системою та її користувачами – керівниками всіх рівнів [3, с.48-49; 7, с.130].

У свою чергу, автор [1] пропонує свою ієрархію побудови та поетапного формування системи раннього попередження і реагування, відзначаючи, що вона складається з трьох блоків елементів:

- 1) активного спостереження за станом внутрішнього та зовнішнього середовища суб'єкта господарювання;
- 2) аналізу та розробки заходів дієвого впливу на проблемні місця та ситуації;
- 3) застосування на практиці розроблених моделей реагування та оцінки їх ефективності.

Перший блок елементів передбачає створення інформаційної системи, в якій чітко встановлено перелік об'єктів, що підлягають спостереженню, показників, що відображають їх кількісний стан, та граничних сигналів, що можуть генеруватися об'єктами та відображатися в значеннях показників.

Другий блок елементів призначений для аналізу та пошуку шляхів подолання передбачених проблем підприємства. Залежно від глибини дослідження внутрішнього і зовнішнього середовища можуть застосовуватися як метод експрес-аналізу, так і метод комплексного аналізу стану макро- і

мікроекономічних систем.

Використання сучасних інформаційних технологій дозволяє розширити можливості щодо збору, обробки та аналізу інформації, тобто полегшити процедури першого і другого блоку системи раннього попередження і реагування. У розроблених програмних продуктах враховано потреби підприємств щодо оперативного отримання результатів аналітичних розрахунків. При цьому комп'ютерна техніка здатна провести розрахунки будь-якої складності та ємності.

Третій блок системи раннього попередження і пов'язаний із застосуванням практичних методів управління (справляння безпосереднього впливу) щодо об'єктів спостереження, насамперед щодо фінансового стану підприємства. Для цього попередньо приймаються рішення відносно визначених проблем. Але поряд з цим потрібно також закласти основи для подолання причин, що призвели до формування цих проблем [1, с.28-30].

На думку О.О. Терещенка, найскладнішим завданням, яке слід вирішити в процесі організації системи раннього попередження та реагування, є підбір індикаторів раннього попередження та визначення критеріїв їх інтерпретації. Комбінація показників, які слугують внутрішніми індикаторами раннього попередження, підбирається з урахуванням можливостей прогнозування на їх основі фінансового стану підприємства та загрози банкрутства [4].

Висновки. В цілому на основі одержаних результатів можемо дійти до наступних висновків:

1. Система попередження та система управління є складовою частиною будь-якого менеджменту у кризовій ситуації. Першочерговим завданням СРПР є своєчасне виявлення ознак кризи на підприємстві, тобто прогнозування можливого банкрутства.

2. Система попередження забезпечує: більш швидку реакцію про початок кризової ситуації (фіксуються несприятливі зміни та поширюється інформація про них); захист як персональний, так і захист активів; активізацію системи реагування.

3. За допомогою системи раннього попередження та реагування виявляються можливості розвитку або додаткові шанси для суб'єкта господарювання.

Отже, розробка, формування та впровадження на підприємстві системи раннього попередження та прогнозування є об'єктивною необхідністю для успішного та стабільного розвитку і функціонування будь-якого суб'єкта господарювання в сучасних умовах розвитку економіки.

Література

1. Благодетелева-Вовк С.Л. Управління фінансовою санацією підприємств: Навч. посібник. / С.Л. Благодетелева-Вовк – К.: Ніка-Центр, 2006. – 248 с.
2. Колісник М.К. Фінансова санація і антикризове управління підприємством: Навч. посібник. / Колісник М.К., Ільчук П.Г., Віблій П.І. –К.: Кондор, 2007. – 272 с.
3. Терещенко О.О. Фінансова санація та банкрутство підприємств: Навч. посібник. / О.О. Терещенко. – К.: КНЕУ, 2004 – 412 с.
4. Терещенко О.О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: Навч. посібник. Матеріал сайту електронної бібліотеки UkrKniga.org.ua [Електронний ресурс] – <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/77/126/>
5. Управління фінансовою санацією підприємства. Матеріал сайту електронної бібліотеки UkrKniga.org.ua [Електронний ресурс] – <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/78/19/>
6. Хіт Роберт. Кризовий менеджмент для керівників. / Роберт Хіт; пер. з англ. Р.Л. Ткачук, С.М. Рябчук, Н.І. Мішеніна. – К.: Всеуито, Наук. думка, 2002. – 566 с. – (Серія «Усе про менеджмент»).
7. Череп А.В. Фінансова санація та банкрутство суб'єктів господарювання: Навч. посібник. / А.В. Череп. – К.: Кондор, 2006. – 378 с.